
Harri Saine

Miten minusta tuli kasvatustieteen tohtori?

Koekaniinina yliopistossa

-Harri hei! Miten olisi, jos ryhtyisit opiskelemaan opettajaksi. Susta voisi tulla hyvä kansankynttilä!

Näin totesi tyttöystäväni Taina abivuonna, kun pohdiskelin mikä minusta oikein tulee isona. Haaveena oli päästä papiksi, mutta varasuunnitelma puuttui. No pappia minusta ei tullut, sillä hukkasin hankkimani pääsykoekirjat. Pääsin Rauman opettajan-koulutuslaitokseen Turun yliopistoon, jossa aloitin opiskelut kurssimme kuopuksena syksyllä 1979. Olimme ensimmäinen ryhmä, joka opiskeli kandiditkintoa ja siksi opiskelua oli pidennetty vuodella neljään vuoteen. Meistä tulikin aikamoinen pilottiryhmä. Varmuuden vuoksi kaikki tenttimme arvioitiin, sillä kukaan ei vielä silloin tuntunut tietävän mitä tietoja oikein tarvitaan kun aikanaan saamme todistuksen suoritetuista opinnoista. Hyvin kuvaavaa opinnoille oli myöskin se, että päätöstilaisuudessa emme vielä saaneet käteemme tutkintotodistusta, koska tiedekunta oli vahvistanut sen kaavan vasta muutamia päiviä aiemmin. Saimme siis todistuksen postitse muutaman viikon kuluttua.

Rauman OKL:ssä opettajat opiskelivat kilpaa kanssamme. Heidän piti saada lisäpätevyyttä, jotta aikanaan meidän valmistuttuamme he eivät olisi jääneet jalkoihin. Opiskeluvuosiemme aikana laitoksella sekä Turussa järjestettiin useampia väitöstilaisuuksia, joissa opettajamme saivat puolustaa väitöskirjastaan. Heistä muistan ainakin Aino Pohjanoksan, Toivo O. Laurilehdon ja Juhani Peltosen. Kurssimme ojensi heille muistoksi

*KT Harri Sainen
promootio tapah-
tui v. 2003.*

tilaisuudesta turvakypärän johon oli kiinnitetty sähkökynttilä. Näin tuoreen tohtorin turvallisuus olisi kunnossa vastaisuudessakin ja tieto loistaisi ja valaisisi ympäröivää maailmaa. Seurasin opiskelujen aikana väitöstilaisuuksia ja niissä syntyi ajatus: “Ehkä minäkin joskus....”

Opinnot päättyivät vuonna 1983, jonka jälkeen suuntasin armeijaan. Sen jälkeen olin muutaman vuoden Turussa Puolalanmäen musiikkiluokkien opettajana kunnes sain vakinaisen viran kotikaupungistani Porista. Ilmoittauduin yliopistoon jatkotutkijaksi, mutta olin ensimmäiset viisi vuotta lähinnä paperiopiskelija. Elämän moninaiset haasteet tulivat ja veivät mennessään. Kirjahyllyssä odotti tutkimussuunnitelman alustava hahmotus vuodesta toiseen, “ihan pian – ehkä jo ensi kesänä!” Sivuaeineopintoja tentin muuttaman kerran vuodessa, sen verran että pysyin yliopiston kirjoissa.

Aihe selviää – arkista puurtamista

Kuulaana syyspäivänä 1993 astuin professori Risto Rinteen työhuoneeseen todeten, että hänet oli määrätty lisensiaattityöni ohjaajaksi viitisen vuotta aiemmin. Kerroin, että vaimoni auskultoinnin aikana perheemme asuu vuoden Turussa ja aion nyt käyttää sen ajan akateemiseen opiskeluun. Pohdiskelujen jälkeen päädyin tutkimaan opetussuunnitelmia ja tarkemmin uskonnon osuutta niissä. Vähitellen työni lopulliseksi aiheeksi muotoutui uskonnonopetus, teemaksi opetussuunnitelmallinen tutkimus ja ajanjaksoksi oppivelvollisuuskoulu 1900-luvulla. Koska kirkon ylläpitämä kansanopetustyö oli selvä perusta uudelle kansakoululle ryhdyin selvittämään myös sen osuutta kansakoululaitoksen uskonnonopetukseen. Työskentelyn eri vaiheissa kouluhistorian henkilöt personoitui aivan uudella tavalla, kun selvitin heidän vaikutustaan ja motiivejaan kansakoululaitoksen ja uskonnonopetuksen kehittämiseen. Työn kaikki vaiheet olivat liiankin kiinnostavia. Seurauksena oli taustatyön laajentuminen niin 1800-luvulle kuin asian seuraaminen tästä eteenpäin 2000-luvulla. Kurinalaisuus työn rajauksessa olisi varmasti ollut tutkimukselle eduksi.

Tutkimustyöni laajentuminen akateemiseksi väitöskirjaksi merkitsi minulle lukemattomia hiljaisia työn tunteja eri kirjastoissa, arkistoissa ja tutkijanhuoneissa. Se vei minut kiehtovaan maailmaan, jossa oma opettajan kutsumus ja uskonnonopetus sen arvokkaimpana osana hahmottui menneinä vuosikymmeninä käytyjen keskustelujen ja tehtyjen ratkaisujen valossa. Kiinnostavimpia löytöjä olivat viitteet siitä, mitä tapahtui kulissien takana. Eri komiteoiden käsin tai koneella kirjoitetut kommenttipöytäkirjat kertoivat viisaitten miesten ja naisten todellisesta elämästä ja vaikuttimista. Esimerkiksi J. V. Snellman, Uno Cygnaeus, Mikael Soininen, Aukusti Salo, Matti Koskenniemi, Taimo Iisalo, ja Kalevi Tamminen tulivat tutuiksi lukuisten kirjoitusten, tutkimusten ja arkistoista löytyneiden henkilökohtaisten kommenttien kautta.

Seminaari-istunnoissa kävin kymmenen vuoden ajan Raumalla, Turussa ja lopulta myös Helsingin yliopiston OKL:ssa. Tutkimusotteeni ja -näkökulma erosivat sen verran Rauman ja Turun vastaavista tutkimuksista, etten kokenut saavani työlleni täyttä tukea ja tarvitsemaani kannustusta. Sattumalta tapasin linja-autossa vanhan kouluaikaisen ystäväni Arto Kallioniemen joka Helsingin matkan aikana puhui minut ympäri ja kannusti liittymään heidän uuteen katsomusaineiden jatkokoulutusryhmäänsä. Kahden vuoden ajan kävin säännöllisesti seminaari-istunnoissa myös Helsingissä, tutustuin moniin uusiin tutkijoihin, mielenkiintoisiin tutkimusaineistoihin ja tapoihin. Työni lähti etenemään vauhdilla.

Akateemisen tutkimustyön analyyttiseen maailmaan minua opastivat työni vastuullinen ohjaaja professori Risto Rinne sekä professori Kari Niinistö. Esitarkastajiksi ja vastaväittäjiksi lupautuivat professorit Markku Pyysiäinen ja Joel Kivirauma, joilta molemmilta sain arvokasta palautetta. Väitöskirjani eri versioita kommentoivat myös professorit Hannele Niemi ja Martti T. Kuikka sekä teologian tohtori, dosentti Arto Kallioniemi, nykyisin myös professori. Ylitarkastaja Pekka Iivonen opetushallituksesta valaisi minulle hämäräksi jääneitä asioita monien käymiemme keskustelujen aikana.

Koneet kovilla – pelko tulipalosta

Väitöskirjan teon aikana jouduin vaihtamaan pöytätietokonetta ja kannettavia lukuisia kertoja. Helsingin matkoilla pelkäsin koneen tuhoutumista tai varastamista. Kun kovalevy alkoi rahista oli syytä ostaa taas kerran uusi kannettava. Eivät ne kestäneet silloinkaan kuin muutaman vuoden.

Erään tuttavan väitöskirjan tekeminen päättyi kodissa riehuneeseen tulipaloon. Varmuuskopioita hänellä ei ollut kirjoitettuna materiaalista ja tehdyistä haastatteluista. Tämän kuullessani sijoitin tietokoneella olevia tiedostoja työpaikan ja sukulaisten

tietokoneille ja otin säännöllisesti myös paperitulosteet talteen. Tietokoneita kehuttiin aikoinaan paperinsäästäjäksi ja puhuttiin jopa paperittomista toimistoista. Ostaessani lasertulostinta, minulle luvattiin, että värikasetti kestää minun käytössäni varmasti 5-7 vuotta. Ei kestänyt kuin puolisen vuotta kun jo jouduin ostamaan uuden patruunan.

Kaikki maksaa – kuka avustaa?

Haluan tässä yhteydessä kiittää kasvatustieteellisen tiedekunnan jatkokoulutusryhmiä Turussa ja Rauman opettajankoulutuslaitoksessa sekä Helsingin opettajankoulutuslaitoksen katso-musaineiden ryhmää. Näissä kaikissa olen esitellyt työni eri versioita saaden kannustusta ja uutta intoa muuten niin yksinäiseen puurtamiseen.

Väitöskirjan tekeminen päätyön ohella on usein raskasta, ja siksi kaikki liikenevä vapaa-aika meni tässä pitkässä prosessissa. Jos ei olisi viime tippaa ja kaikenlaisia dead-lineja, niin varmasti tämäkin työ olisi jäänyt pöytälaatikkoon. Onneksi sain muutamia apurahoja, joiden turvin pääsin irrottautumaan opetustyöstä ja sain päivänvalossa tehdä tutkimustyötä. Erityisen kiitollinen olen Alfred Kordelinin säätiölle joka mahdollisti väitöskirjan loppurutistukseen irrottautumisen. Helsingissä sijaitseviin arkistoihin ei päässyt virtuaalisesti eikä viikonloppuisin.

Tutkimushankettani tukivat taloudellisesti myös Satakunnan Kulttuurirahasto, Turun yliopisto ja Porin kaupunki. Porin kaupunginkirjastosta sain käyttööni tutkijanhuoneen aina kun sitä tarvitsin. Myös kaukolainapalvelu toimi Porissa kiitettävästi. Turun yliopiston kirjasto on ystävällisesti hyväksynyt työni julkaistavaksi tutkimussarjassaan. Ilman näiden tahojen tukea työni ei olisi ollut mahdollista.

Väitöstilaisuus oli 15.12.2000 Turussa Kasvatustieteen laitoksella. Edellisenä päivänä saavuin hyvissä ajoin Turkuun. Ihmeekseni olin hyvin levollinen, lapsille otettiin oma huone, jotta sain nukkua yön kunnolla. Tosin vaimoni valvoi ja jännitti minunkin edestäni. Ehkä siksi olinkin rauhallinen.

Marssimme sisään luentosaliin, kustos, vastaväittäjät ja minä. Asetuin paikalleni ja kustos avasi tilaisuuden. Katselin luentosalin väkijoukkoa. Edessä omaiset ja ystävät, takarivissä opiskelijoita ja koulumme opettajat. He olivat vielä aamulla pitäneet joulukirkon oppilaiden kanssa Porissa, hypänneet sen jälkeen kiireesti tilaksiin ja ajaneet suoraan väitöstilaisuuteen. Siitä matkasta kuulin iloisia juttuja vielä kauan jälkeenpäin.

Liki kolmetuntinen tilaisuus sujautti kuin siivillä. Miten saatoinkaan nauttia niin paljon oman työni puolustamisesta. Vastaväittäjät tekivät tiukkoja, mutta hyvin asiallisia kysymyksiä. Työtäni pitkään ohjanneen Markku Pyysiäisen tunsin entuudestaan, joten häntä en pelännyt. Toinen tarkastaja Joel Kivirauma oli minulle aiemmin tuntematon, joten hänen osaltaan odotin terävämpää asennetta, enkä paljon erehtynytäkään. Etukäteen olin varoittanut lähimpiäni ja työkavereita siitä, että jotkut vastaväittäjät haukkuvat väittelijän mennessä maan rakoon ja vasta viimeisessä lauseessa hieman kehuvat. Siksi olin opintojeni aikana käynyt tutustumassa erilaisiin väitöstilaisuuksiin aina kun se oli mahdollista. Se todella kannatti!

Suurimmat moitteet sain työni rajaamisesta. Käsittelinhän kirjassani uskonnonopetusta yli sadan vuoden ajalta ja monesta näkökulmasta. Yleensä keskitytään vain joihinkin vuosikymmeneihin. Pedanttisuudelleni ja perusteellisuudelleni en kuitenkaan mahanut mitään. Esimerkkinä vastaväittäjät toivat huoleni siitä, että osa arkistomateriaaleista oli sijoitettu eri arkistoihin, vaikka ne kuuluivat samaan kokonaisuuteen ja kummassakaan paikassa ei ollut viittausta toiseen laitokseen. Prof. Kivirauma kysyikin, että miten kummassa oli sattunut löytämään ne. Vastasin, että

utteruudella. En koskaan tyytynyt katsomaan vain siitä hyllystä, jossa asiapaperit piti olla luetteloiden mukaan. Katsoin aina pari hyllyä eteen- ja taaksepäin. Olen aikanaan ollut monta kesää kirjastossa töissä ja tiedän kuinka huolimattomia ihmiset saattavat olla kirjojen ja aakkostuksen kanssa. Nyt se kannatti.

Lopulta väitöstilaisuus läheni loppuaan. Koska kieliopillisiin asioihin ei oltu vielä ollenkaan kajottu, ajattelin, että tilaisuus kestää tällä kertaa melkein neljä tuntia. Pohdin, että voinko pyytää pientä taukoa, veden juominen alkoi kostautua. Samassa olikin jo loppulausuntojen aika.

Tässä väitöstilaisuudessa ei ollut tarvetta kajota kielivirheisiin. Kiitos siitä lankeaa ystävälleni lehtori Sirkka-Liisa Saviselle, joka oli kesän aikana lukenut perusteellisesti käsikirjoituksen. Se oli hänellä mukana jopa Unkarin matkalla. Korjauksia tehdessäni opiskelin samalla perusteellisesti suomenkielen kielioppia. Se kantaa vieläkin.

Loppulausuntojen aikana 12-vuotias tyttäreni ja 8-vuotias poikani istuivat eturivissä. Elias ehti väitöstilaisuuden aikana lukea yhden Aku Ankan vuosikerran ja kysyi lopuksi rauhallisesti äidiltä:

-Miten tässä nyt kävi. Hyvin vai huonosti?

Kahvivilaisuuden jälkeen vietettiin tunnelmallinen karonkkaravintola Teinissä. Sinne olin kutsunut työkaverini, lähimmät sukulaiset sekä tietysti kustoksen ja vastaväittäjät. Varsinaiset isommat juhlat vietimme sukulaisten ja ystävien kesken tapaninpäivänä Porin seurakuntien leirikeskuksesta Silokalliolla, jossa samalla juhlimme minun ja vaimoni 40-vuotispäiviä.

Elämä jatkuu

Väitöstilaisuuden jälkeen vedin henkeä ja ihmettelin, että tässäkö tämä nyt sitten oli. Mitä nyt pitäisi tehdä kaikella sillä runsaalla vapautuvalla ajalla? Työpaikalleni Kalaholman kouluun Poriin soitettiin ja kollega juoksi hakemaan minua liikuntatunnilta puheli-

meen: - Opetushallituksesta soitetaan ja kysytään sinua. Tuu nyt äkkiä!

Minua pyydettiin mukaan työryhmään, joka laati uusia valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita uskonnonopetukseen. Näin pääsin jälleen älyllisen pohdiskelun pariin. Kun tämä projekti päättyi muutaman vuoden aherruksen jälkeen, jäin taas uteliaana odottelemaan.

Seuraavaksi sain uuden pestin Kustannusosakeyhtiö Otavaan, jonne haettiin uusia oppikirjailijoita laatimaan uutta oppikirjasarjaa ala-asteelle. Ryhdyimme työryhmänä vuonna 2002 tekemään uutta Tähti-sarjaa luokille 3-6. Kuudennen luokan kirja ilmestyi vuonna 2008.

Opiskelin työn ja oppikirjojen kirjoittamisen ohessa erityisopettajaksi vuonna 2006.

Lukuisat luottamustehtävät seurakunnassa, gideon- sekä maanpuolustustyö ovat työllistäneet niin, että laajempi tieteellinen kirjoittaminen ja pitkälle suunniteltu dosenttitutkimus ovat jääneet toistaiseksi pöytälaatikkoon. "Ehkä minäkin teen vielä joskus...."

Kiitokset

Erityisesti haluan vielä muistaa työni innoittajia Kalaholman peruskoulussa Porissa. Väitöskirjatyöni ohessa pieni luokallinen tyttöjä ja poikia kasvoi koulutulokkaista kuudesluokkalaisiksi. Lopulta he olivat valmiit lähtemään tiiviistä kyläkoulustamme kokeilemaan siipiään yläasteelle. Myös minä sain uusia haasteita. Olen aina kuitenkin palannut lyhyen virkavapauden jälkeen takaisin luokanopettajaksi, virkistyneenä ja halukkaana kokeilemaan uusia oppimiskäsityksiä ja tapoja, vanhoja hyviä systeemejä kuitenkin unohtamatta. Kiitos kuuluu myös uskollisille ja kannustaville työtovereilleni, jotka ovat aika ajoin joutuneet sopeutumaan uusiin opettajan sijaisiin, kun arkistot ovat vetäneet minua puoleensa.

Rauman OKL:n tuoreet tohtorit Toivo O. Laurilehto (väit. 1980) Juhani Peltonen (väit.1978) ja Aino Pohjanoksa (väit.1980) saivat v. 1981 kurssiltamme lahjaksi turvakypärän, jonka sähkökynttilän valossa tieto leviää pidemmällekin.

Kirjoittajan esittely:

Nimi: Harri Saine

Arvot: KT, erityisopettaja, luokanopettaja

Väitös: 15.12.2000

Vastaväittäjät: prof. Markku Pyysiäinen (HY) ja prof. Joel Kivirauma (TY)

Kustos: prof. Risto Rinne (TY)

Väitöskirjan nimi: Uskonnonopetus Suomen oppivelvollisuus-
koulussa 1900-luvulla.

Turun yliopiston julkaisu C 165

Väitöksen jälkeinen toiminta ilmenee artikkelista